

Dostępność w świetle dokumentów Rady Europy oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych

Alina Wojtowicz-Pomierna

Witam Państwa serdecznie.

Czasu ma niewiele, ponieważ będziemy mieć tutaj jeszcze wiele ciekawych wystąpień. W swoim wystąpieniu ograniczę się do omówienia tylko kilku dokumentów.

Od razu powiem Państwu, że poza tymi, które postaram się bardzo krótko zaprezentować jest ich oczywiście znacznie więcej.

Projektowanie Uniwersalne

Dlaczego mówimy o Projektowaniu Uniwersalnym powiedzieli już moi przedmówcy.

Jeśli popatrzymy na to w kontekście dokumentów międzynarodowych to zobaczymy, że ich wspólnym mianownikiem są takie pojęcia, jak równe prawa, równość szans oraz równoprawne uczestnictwo.

Chcielibyśmy, żeby te pojęcia stały się rzeczywistością. Ale żeby się tak stało warunkiem ich urzeczywistnienia jest szeroko rozumiana dostępność. Aby nasz świat stał się dostępny w najszerszym możliwym zakresie musimy znaleźć na to odpowiednią metodę.

Dobłą odpowiedzią jest tutaj Projektowanie Uniwersalne, które pojawia się także, jako pojęcie Projektowanie dla Wszystkich, czy Projektowanie Włączające. Generalnie wszystkie te trzy pojęcia oznaczają mniej więcej to samo.

Chciałabym Państwu przybliżyć pojęcie Projektowania Uniwersalnego czy też Projektowania dla Wszystkich, jakie zostało zapisane w sztandarowym

dokumencie z 2004 roku wydanym przez Europejski Instytut Projektowania i Niepełnosprawności. Możemy w tym dokumencie przeczytać, że:

„Projektowanie dla Wszystkich jest projektowaniem, które bierze pod uwagę różnorodność potrzeb ludzkich, a także potrzebę uczestnictwa w życiu społecznym i równouprawnienie.”

W dokumencie tym także możemy przeczytać, że celem zastosowania Projektowania dla Wszystkich jest: „stworzenie wszystkim ludziom równych szans udziału we wszystkich dziedzinach życia”. W jaki sposób? W taki, że wszystko co jest produkowane przez ludzi i dla ludzi musi być przystępne i dostosowane dla wszystkich, a w każdym razie dla tak wielu osób, jak to tylko możliwe. Z możliwością adaptacji do zmian, jakie z czasem z wiekiem następują u każdego z nas.

Projektowanie Uniwersalne, jako koncepcja uwzględnia różnorodność i potrzeby użytkownika. Jest koncepcją, która zapewnia funkcjonalność. Jej zastosowanie sprawia, że środowisko stworzone przez człowieka jest dla nas wszystkich zwyczajnie przyjazne. Nie musimy się zastanawiać, jak używać różnych rzeczy, jak się poruszać w przestrzeni, po prostu to robimy. Dzięki temu, że ta przestrzeń i przedmioty, które nas otaczają są zaprojektowane z myślą o nas wszystkich.

Projektowanie Uniwersalne stanowi również właściwą odpowiedź na nowe podejście do niepełnosprawności, która jest rozumiana, jako efekt interakcji między jednostką i jej stanem zdrowia, a otoczeniem. Jeżeli otoczenie nie jest przystosowane, nie jest dostępne, to niepełnosprawność ujawnia się bardzo mocno.

No i wreszcie zastosowanie Projektowania Uniwersalnego przeciwdziała powstawaniu nowych barier. To jest bardzo istotna rzecz dlatego,

że w dzisiejszym świecie mamy wystarczająco dużo problemów z pokonaniem barier, które powstały w przeszłości i zależy nam oczywiście na tym, żeby nowe bariery nie powstawały.

Tym samym Projektowanie Uniwersalne jest korzystne dla całego społeczeństwa. Choć jako idea narodziło się w odniesieniu do potrzeb osób niepełnosprawnych to jego zastosowanie ma znacznie szerszy wymiar.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych definiuje nam Projektowanie Uniwersalne w taki sposób, jak już powiedział to Pan Minister. Taka definicja, jaką przedstawił Pan Minister, jest zamieszczona w tym dokumencie. Przy czym Projektowanie Uniwersalne nie wyklucza w żadnym razie pomocy technicznych dla szczególnych grup osób niepełnosprawnych wtedy, kiedy jest to oczywiście potrzebne. Musimy mieć świadomość tego, że nie da się zaprojektować wszystkiego dla osób absolutnie wszystkich. Jakkolwiek ta idea ma w swoim założeniu potrzeby uwzględniania możliwie wielu grup, to jednak takie specjalne dostosowania także mogą być potrzebne.

Zgodnie z zapisami tej *Konwencji* Państwa Strony *Konwencji*, Polska jest Stroną *Konwencji*. Została podpisana w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu jej otwarcia, przez ówczesną Minister Pracy. W tej chwili jesteśmy na etapie przygotowań do ratyfikacji *Konwencji*. A więc wszyscy jej sygnatariusze zobowiązują się do popierania dostępności i korzystania z towarów i usług, wyposażenia i urządzeń uniwersalnie zaprojektowanych. A także do popierania tej zasady przy tworzeniu norm i wytycznych – bardzo ważna konstatacja.

W artykule 9, który bezpośrednio odnosi się do dostępności możemy przeczytać, że Państwa Strony będą podejmować odpowiednie działania w celu

zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadach równości, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji, komunikacji, w tym do technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, a także innych urządzeń i usług powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych. A także do opracowania, co bardzo ważne, i wdrażania norm minimalnych i wytycznych w sprawie dostępności urządzeń i usług ogólnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych.

Stroną *Konwencji* jest także Wspólnota Europejska, która także zmierza do zawarcia jej w przyszłości w imieniu całej Wspólnoty. I odpowiadając na to ostatnie wyzwanie, dotyczące tworzenia minimalnych norm i standardów, przygotowała nowy mandat standaryzacyjny numer 473 w sprawie zintegrowanego podejścia do dostępności w odpowiednich działaniach standaryzacyjnych, zgodnie z zasadą Projektowania Uniwersalnego lub Projektowania dla Wszystkich.

Ten mandat skierowany jest do europejskich instytucji standaryzacyjnych. Niestety nie ma on mocy obowiązującej i może być stosowany dobrowolnie, ale to jest bardzo dobry krok w kierunku stworzenia określonych i jasno zdefiniowanych zasad przygotowywania tych norm.

Celem tego mandatu jest zapewnienie, aby organizacje standaryzacyjne w swoich programach prac w zakresie dostępności uwzględniały Projektowanie dla Wszystkich lub Projektowanie Uniwersalne, jak kto woli. Oraz, aby przyjęto nowe standardy dotyczące sposobu uwzględniania dostępności w procesach projektowania, produkcji, wytwarzania towarów i usług. Prace, które zostały określone w mandacie, rozpoczną się w roku przyszłym. Natomiast już w tym roku spodziewane jest przyjęcie i wydanie przez Komisję komunikatu w sprawie nowej europejskiej strategii w zakresie niepełnosprawności na lata 2010-2020.

Więc w najbliższej dziesięcioletniej perspektywie. W ramach tej nowej strategii przewiduje się, że jednym z priorytetowych obszarów działania będzie dostępność.

Teraz kilka słów o dokumentach Rady Europy. Bardzo ważnych dla nas, bo Polska jest także członkiem tej organizacji i starannie przygląda się wszystkim dokumentom z punktu widzenia własnych aktywności.

Plan działań Rady Europy i Zalecenie Komitetu Ministra Europy

Dwa dokumenty, na które chcę zwrócić Państwa uwagę to jest Zalecenie Komitetu Ministrów Rady Europy pod nazwą *Plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie*. Proszę zwrócić uwagę na rozwinięcie tego tytułu: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie, w perspektywie do roku 2015. To „podnoszenie jakości życia” to jest także, moim zdaniem, cel tej koncepcji jaką jest Projektowanie Uniwersalne, ponieważ jej zastosowanie ewidentnie przekłada się na podniesienie tejże jakości.

I kolejny dokument, który jest już bezpośrednio skupiony na zasadzie Projektowania Uniwersalnego, „Zalecenie Komitetu Ministra Europy dla Państw Członkowskich w sprawie osiągnięcia pełnego uczestnictwa poprzez uniwersalne projektowanie”.

Co możemy wyczytać w tych dokumentach?

Otóż w pierwszym z nich znajdują się odniesienia do Projektowania Uniwersalnego. Ta zasada jest jednym z głównych elementów strategii wdrażania tego planu. Stosowanie zasad Projektowania Uniwersalnego zgodnie z tym, co możemy przeczytać w owym dokumencie ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia dostępności środowiska i użyteczności produktów.

Zasada Projektowania Uniwersalnego znalazła swoje odzwierciedlenie w kilku co najmniej kierunkach zawartych w tym dokumencie. Mamy 15 kierunków/obszarów, w których należy podejmować działania, kilka z nich ewidentnie odnosi się do tej zasady.

Pierwszy z nich to informacja i komunikacja. Celem, jaki został tutaj przyjęty jest zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości poszukiwania, przekazywania i otrzymywania informacji na równi z innymi członkami społeczeństwa. Rzecz bardzo ważna dlatego, że nie ma pełnego uczestnictwa bez możliwości korzystania na równych zasadach z informacji, przetwarzania, czy też ich przekazywania. Chodzi też w tym przypadku o możliwie najlepsze wykorzystanie potencjału, który kryje się w nowych technologiach.

Jakie działania zaplanowano dla Państw Członkowskich? Otóż promowanie w zgodności z zasadami Projektowania Uniwersalnego rozwoju wszelkich nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych, czyli bardzo ważne wskazanie.

Kolejny kierunek to środowisko zabudowane. To jest coś, co najlepiej rozumiemy, z czym się w pierwszym rzędzie kojarzy nam Projektowanie Uniwersalne. Tutaj cel został również jasno określony: stopniowe stwarzanie środowiska, które będzie dostępne dla osób niepełnosprawnych poprzez stosowanie zasady Projektowania Uniwersalnego. Dzięki temu unikamy tworzenia nowych barier. Jakie działania między innymi należałoby tu podjąć? Rada Ministrów zaleca wdrożenie rezolucji Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczącej wprowadzenia zasady Projektowania Uniwersalnego do programów nauczania wszystkich zawodów związanych z tworzeniem środowiska budowlanego. Myślę, że jest to bardzo ważne zalecenie, dlatego że jeżeli nie będziemy umieli w praktyce zastosować tej zasady to po prostu ona nie będzie

obecna. Musimy ponieść wszelkie wysiłki, aby wszystkie zawody, które związane są z projektowaniem rzeczy i przestrzeni mogły uwzględniać tę zasadę i dysponować odpowiednimi narzędziami, które pozwalają tę zasadę stosować.

Kolejny kierunek to transport. Tutaj także Rada Ministrów zaleca promowanie wdrożenia zasad Projektowania Uniwersalnego w sektorze transportu oraz badanie i rozwój. Chodzi o to, żeby wszystkie państwa zwracały uwagę na to, aby zachęcać, żeby badania nad produktami uwzględniały również zasady Projektowania Uniwersalnego.

Państwa Członkowskie zgodnie z zaleceniem w sprawie osiągnięcia pełnego uczestnictwa po przez Projektowanie Uniwersalne, powinny uwzględniać tę zasadę w swoich politykach i legislacji oraz promować stosowanie zasady Projektowania Uniwersalnego dla wdrażania *Planu Działań Rady Europy*, o którym mówiłam przed chwilą i właśnie to czynimy.

Dzięki tej konferencji między innymi promujemy zasadę Projektowania Uniwersalnego.

Na zakończenie, Drodzy Państwo, dwa cytaty.

Pierwszy autorstwa Ronalda Mace'a, twórcy pojęcia Projektowanie Uniwersalne, który był amerykańskim niepełnosprawnym architektem, bardzo zasłużonym za propagowanie tego pojęcia.

„Projektowanie Uniwersalne nie jest nową nauką, więc nie jest czymś wyjątkowym. Wymaga tylko wiedzy o potrzebach rynku oraz zdroworozsądkowego podejścia, ponieważ wszyscy projektujemy i wytwarzamy dobra stosowane przez możliwie dużą grupę ludzi.”

I jeszcze jeden cytat, to już na zakończenie:

„Dobre projektowanie umożliwia, złe projektowanie ogranicza.”

To jest light motive „Deklaracji Sztokholmskiej” Europejskiego Instytutu Projektowania i Niepełnosprawności.

Mam nadzieję, że ten light motive będzie się przez dzisiejszą konferencję przewijał.

Dziękuję bardzo.